

schappelijke kennis in de geabstraheerde variant van de Engelstalige, internationaal georiënteerde wetenschap gepresenteerd moet worden. Dit heeft uiteraard weinig met de taal 'as such' te maken, maar veel meer met de aard en de organisatie van het discours. In de tweede plaats: hoe omvangrijker of hoe dominanter het domein van de lokale kennis, hoe meer ruimte zij inneemt in het domein van de universele (lees: internationale, Engels-talige) discours. Voor bijvoorbeeld op Nederland georiënteerde studies is slechts in beperkte mate ruimte. Voor vergelijkende studies weer meer. Kortom: wanneer we ons wetenschappelijke werk volledig richten op het internationale forum worden we (uiteraard afhankelijk van het onderwerp) gedwongen tot een zekere abstractie, waar we een zekere prijs voor betalen, en verminderen we onze mogelijkheden tot publicatie. En omgekeerd: we vermindere de band met de lokale context.

Met andere woorden: er is veel te zeggen voor het belang van het lokale, wetenschappelijke discours. Deze mag echter niet ontkoppeld zijn van de universelere, internationale discours. De lokale discours behoeft de internationale om niet aan provincialisme ten onder te gaan. En

de internationale discours behoeft de lokale om niet aan abstractie en dus irrelevantie ten onder te gaan. In weer andere bewoordingen: de tocht naar verre bestemmingen begint toch heel vaak nog gewoon op de fiets.

Het voorgaande is een pleidooi voor een brede interpretatie van het wetenschappelijk discours. Voor het behoud van de lokale discours naast een meer universele discours. Dit heeft weinig van doen met de taal zelf; in de praktijk zal de lokale discours echter vaak niet Engelstalig zijn, mede vanwege de toegepaste of interpreterende functie van wetenschap. Dit laatste illustreert ten slotte een ander dilemma in het huidige (Nederlandse) wetenschapsbeleid. Niet alleen moet de wetenschap internationaler bedreven worden, zij moet ook relevanter worden. In de sociale wetenschappen lopen deze twee echter niet altijd gelijk op.

Romke van der Veen is hoogleraar Bestuurskunde, Faculteit Bedrijf, Bestuur en Technologie, Departement Sociologie, Universiteit Twente. Hij is voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Maatschappij- en Cultuurwetenschappen (NVMC).

Jet Bussemaker

Nederlands als tweede kans?

Ik kan kort zijn over de stellingen die centraal staan in het debat over Nederlands als wetenschapstaal. Ik ben het met alle drie eens. Maar wel met enkele nuanceringen en opmerkingen.

Ik denk inderdaad dat Nederlands als wetenschapstaal geen toekomst heeft. Het Nederlands is simpelweg een te klein taalgebied om op specialistische terreinen een zinvolle discussie met elkaar te voeren. Het aantal lezers van gespecialiseerde artikelen of boeken is vaak bij wijze van spreken op één hand te tellen en referees kennen elkaar al snel te goed om artikelen zonder aanzien des persoon te kunnen beoordelen. Ook zonder naamsvermelding kan men bij lezing van een artikel al snel achterhalen wie de auteur is. Het schrijven in het Engels geeft wat dat betreft veel meer voldoening. Je artikelen worden door veel meer mensen gelezen en het commentaar dat je krijgt is vaak meer onbeveng. Ik ben zelf vooral in het Engels gaan publiceren om delen van mijn Nederlandse proefschrift, dat handelde over een Nederlands thema namelijk individualisering en verzorgingsstaat, toegankelijk te maken voor een internati-

onaal publiek. Toen ik mijn eigen onderzoek vervolgde met internationaal vergelijkend onderzoek naar herstructurering van verzorgingsstaten, lag het voor de hand dat in het Engels te doen. Ik vond het echt een ontdekking dat je deel van een internationaal gemeenschap van deskundigen kan worden, en van de Verenigde Staten tot Europa en Australië kritisch elkaars werk kan volgen en kan commentariëren. Mijn verblijf bij het Center for European Studies van Harvard University zou nooit zo inspirerend zijn geweest als ik niet al in het Engels had geschreven.

De beperking van het Nederlandse taalgebied heeft ook de redactie van *Acta Politica*, waar ik indertijd deel van uitmaakte, in 1997 doen besluiten in het Engels over te gaan. Ik vind dat nog steeds een goed besluit. Zonder dat zou het tijdschrift waarschijnlijk niet meer bestaan. Het belangrijkste voordeel van de Engelstaligheid vind ik dat artikelen toegankelijk zijn voor niet-Nederlandstaligen, en dat het aantal referees fors is uitgebreid, waardoor een betere garantie van anonimiteit is te geven.

Het bevorderen van Engels als wetenschapstaal hoeft niet het verdwijnen van het Nederlands als cultuurtaal te betekenen, en mag dat ook niet betekenen wat mij betreft (de tweede stelling). Het zou zelfs wel eens andersom kunnen werken; een onderscheid tussen beiden kan het Nederlands bevorderen. Als we accepteren dat de meeste wetenschappelijke publicaties in het Engels worden geschreven, kunnen we tegelijkertijd meer aandacht vragen voor Nederlands als cultuurtaal. Terecht stelt Pels dat tijdschriften als *Psychologie*, *Filosofie Magazine* en het *Historisch Nieuwsblad* laten zien dat er een markt is voor algemene beschouwingen op het terrein van politiek en cultuur. Dergelijke tijdschriften hebben nog een voordeel; ze kunnen via auteurs en lezers verbindingen leggen tussen wetenschappelijke betogen en ervaringen van wetenschappers die ondertussen in de praktijk werkzaam zijn. Dat kan voor beide groepen inspirerend zijn, en juist die kruisbestuiving is in Nederland een ondergeschoven kindje.

Belangrijke voorwaarde vanuit de wetenschap is natuurlijk wel dat publicaties in deze tijdschriften gewaardeerd worden. Ze moeten daarvoor een aparte status krijgen en hoger gewaardeerd worden. Nu hangen ze er vaak een beetje bij, en daarmee zijn we doorgeslagen ten opzichte van zo'n twintig jaar geleden toen dergelijke publicaties gelijk gesteld werden aan wetenschappelijke publicaties. Hoewel ik vind dat Engels als dominante wetenschapstaal

geen probleem is, deel ik wel de zorgen over de dominantie van Anglo-Amerikaanse maatstaven, modellen en paradigma's. Dat komt overigens niet in de laatste plaats doordat Engelstalige tijdschriften een sterke oververtegenwoordiging van Britten en Amerikanen kennen. Van tijdschriften die zich expliciet presenteren als 'internationale tijdschriften, en dus niet bijvoorbeeld als Amerikaans of Brits, mag je verwachten dat ze een meer representatieve groep van beoordelaars hebben. De ontwikkeling van 'Euro-English' is in die zin een interessante gedachte. In de praktijk zie je overigens al dat tijdschriften die zich op Europa richten, zoals het *Journal for European Social Policy*, zowel in samenstelling van redactie, gebruik van referees als keuze van artikelen redelijk divers is. Als die trend zich doorzet en we tegelijkertijd zorgdragen voor een hogere waardering van de Nederlandse taal als medium voor algemene beschouwingen op het gebied van cultuur en politiek, ben ik niet zo bang voor de consequenties van Engels als wetenschapstaal. Integendeel, het zou een herwaardering van het essay in de Nederlandse taal kunnen betekenen.

Jet Bussemaker is lid van de Tweede Kamer voor de PvdA. Zij is tevens verbonden aan de afdeling politologie van de Vrije Universiteit en voorzitter van de Vereniging van praktijkpolitologen.

Mark Bovens

Wetenschap als uitwedstrijd Een bizarre top-100

Dit voorjaar circuleerde er via internet onder politicologen en bestuurskundigen een paper van de Engelsman Simon Hix waarin een ranglijst van alle politicologische vakgroepen in de wereld werd gepresenteerd.¹ Die ranglijst was gebaseerd op een ingenieuze telling van het aantal artikelen dat elke vakgroep in de periode 1997-2001 had gepubliceerd in de 23 belangrijkste vaktijdschriften. De uitkomst van die telling vormt een mooie illustratie van de theorie van De Swaan dat de dominantie van het Engels ongemerkt ook leidt tot een dominantie van de Anglo-Amerikaanse wetenschap. De top-100 van Hix wordt volledig beheerst door Engeltalige universiteiten. De eerste tien plaatsen zijn allemaal

voor Amerikaanse universiteiten en in totaal hebben de Amerikanen alleen al 72 universiteiten in de top-100. Van de overgebleven 28 plaatsen in de top-100 zijn er elf voor de Engelsen, zes voor Canadezen, en elk één voor Australië en Ierland. Slechts negen procent van die top-100 wordt uiteindelijk bezet door universiteiten die niet in een Engelstalig land liggen en zelfs dat zijn veelal landen met een sterke oriëntatie op de Anglo-Amerikaanse cultuur, zoals Noorwegen, Denemarken, Zweden, Israël en Nederland. Franse, Spaanse, en Italiaanse universiteiten ontbreken volledig, en zelfs Duitsland, met zijn vele gerenommeerde universiteiten, komt niet verder dan een 80e plaats voor Mannheim.

Deze bizarre top-100 is het gevolg van de door Hix gekozen indicator. Zijn tellingen zijn namelijk alleen gebaseerd op Engelstalige tijdschriften. Franstalige, Duitstalige of Nederlandstalige tijdschriften telden niet mee bij het opstellen van deze wereldranglijst. Toch is het paper van Hix serieus genomen onder vakgenoten. In het Deense Aarhus, dat met een 40e plaats als beste continentale vakgroep uit de bus kwam, werd taart uitgedeeld. En het zal ongetwijfeld niet lang meer duren of deze ranglijst gaat een rol spelen bij internationale visitaties en facultaire puntentellingen.

In de vorige *Facta* riep Dick Pels ons op om deze dominantie van het Engels als vaktaal te accepteren en om voortaan in het Engels de strijd met de rest van de wereld aan te gaan. Misschien heeft hij gelijk en rest maatschappijwetenschappers niets anders dan de weg te gaan van de economen en de psychologen, maar als de lijst van Hix één ding duidelijk maakt, dan is het dat die strijd voor niet-Engelstaligen niet te winnen zal zijn.

Wetenschap als uitwedstrijd

De invoering van het Engels als academische *lingua franca* veroordeelt anderstalige wetenschappers namelijk tot het spelen van een permanente uitwedstrijd. Dat geldt voor de maatschappijwetenschappen, zoals de politicologie, de bestuurskunde en een deel van de sociologie, nog sterker dan voor de gedragwetenschappen, zoals de psychologie en de economie. Hiervoor zijn tenminste drie oorzaken.

In de eerste plaats zijn maatschappijwetenschappen grotendeels talige, argumentatieve wetenschappen. De kwaliteit van artikelen en boeken wordt voor een belangrijk deel bepaald door de kwaliteit van de argumentatie. De grote Nederlandse sociologen, zoals Van Doorn, De Swaan, Schuyt en Schnabel, zijn bijna allemaal begenadigde stilisten - in het Nederlands wel te verstaan. Dat heeft niets met een Heimat-gevoel te maken, zoals Pels suggereert, maar alles met socialisatie in een taal. Wanneer je kiest voor het Engels als academische taal, dan krijgen *native speakers* daarmee een enorm thuisvoordeel. Die achterstand valt voor een deel in te lopen door hard te werken aan de kwaliteit van het Engels, zoals Pels voorstelt. Dat gaat overigens het beste door langdurig in een Engelstalige omgeving te wonen en te werken.

Weinigen hebben echter de taalgevoeligheid van een Nabokov en slagen er uiteindelijk in om in het Engels net zo mooi en vloeiend te schrijven als hun moedertaal (en dan was Nabokov ook nog eens opgevoed door een Engels kindermisje en leefde hij vele jaren in de VS). De meesten zijn uiteindelijk toch veroordeeld tot het lot van diens stuntelende professor Pnin. Wie in Nederland, Duitsland of Frankrijk blijft wonen en werken, blijft uiteindelijk een vreemdeling in het Engels. Alleen de taal van de wiskunde is universeel en Pels' strategie zal nog de meeste kans op succes maken bij de kwantitatieve takken van de maat-

schappijwetenschap, zoals het kiezersonderzoek en de grootschalige surveyanalyses. Bij *numbercrunching* kom je met een beperkte Engelse woordenschat nog een heel eind.

In de tweede plaats is de semantiek niet neutraal. Maatschappijwetenschappen gaan over maatschappelijke instituties. Dat zijn geen universele fenomenen die onafhankelijk van een specifieke taal te beschrijven vallen. Pels doet wel erg luchtig over de vertaalbaarheid van begrippen en concepten. In mijn vakgebied, op de grens van staatsrecht, politicologie en bestuurskunde, kennen veel begrippen niet of nauwelijks een equivalent in het Engels. Het heeft mijzelf bijvoorbeeld jaren gekost om mijn dissertatie, die ging over verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor grote organisaties, te bewerken voor een Engelstalig publiek. Mijn eerdere socialisatie in het Amerikaanse recht en de Engelse taal, via een LL.M. aan de Columbia Lawschool in New York, was daarvoor lang niet voldoende. Ook nu nog worstel ik in mijn congrespapers met het feit dat voor een Engels publiek de begrippen *accountability*, *liability* of *responsibility* een heel andere kleur hebben dan de Nederlandse termen 'verantwoording', 'verantwoordelijkheid' of 'aansprakelijkheid'. En veel van mijn recente werk gaat bijvoorbeeld over ontwikkelingen in de rechtsstaat - dat is al helemaal een onvertaalbaar begrip, omdat in het Anglo-Amerikaanse recht het hele continentale idee van een rechtsstaat volstrekt onbekend is. Uiteindelijk behelp je je maar wat met termen als *constitutional state* of *rule of law*, maar die begrippen hebben een heel andere connotatie en institutionele geschiedenis. Dat heeft niet eens zoveel te maken met diepere verbanden tussen taal, natie en cultuur, maar met het prozaïsche feit dat veel objecten van studie in de maatschappijwetenschappen taalconstructies zijn. De 'rechtsstaat' is nu eenmaal geen meetbaar object, maar een concept dat niet buiten de Nederlandse of Duitse taal bestaat.

Tot slot zijn redacties van tijdschriften, ook de Engelstalige, parochiaal ingesteld: Amerikaanse en Engelse auteurs hebben een enorm thuisvoordeel, omdat redacties en lezers van de *mainstream* tijdschriften vooral in Amerikaanse of Engelse cases zijn geïnteresseerd. Met alleen empirisch materiaal over Nederlandse instituties, hoe goed ook, speel je altijd een uitwedstrijd. Dat ligt anders bij gedragwetenschappen, omdat daar de fysieke plaats van het onderzoek meestal geen gevolgen heeft voor de uitkomsten. Voor klinische testen en modelmatige berekeningen maakt het veel minder uit waar ze zijn gedaan. In de politicologie, de bestuurswetenschap en het recht bestaat er echter geen *ceteris paribus*, elke nationale institutie is weer anders. Mooi onderzoek naar het Nederlandse Parlement zegt nu eenmaal niets over het Amerikaanse Congres. Voor een deel is dat de tragiek van wetenschappers uit een klein land. Wie in een kleine vijver zwemt, wordt zelden een grote vis. Wanneer wereldwijde citaties de maatstaf gaan vormen voor kwaliteit, verlies je het altijd van de grote landen. Een middelmatig onderzoek naar

de Amerikaanse presidentsverkiezingen zal eerder in een Amerikaans tijdschrift worden gepubliceerd en vervolgens vaker worden geciteerd, omdat er nu eenmaal meer Amerikaanse politicologen zijn, dan een briljant onderzoek naar de jongste Nederlandse verkiezingen dat in *Acta Politica* is verschenen. Moet je dan als Nederlandse politicoloog toch maar onderzoek gaan doen naar de Amerikaanse verkiezingen om mee te kunnen tellen? Dat kan toch niet de bedoeling zijn.

Zelfs als je de Engelse taal als Nederlandse politicoloog of bestuurswetenschapper volledig hebt veroverd, is er daarom geen *level playing field*. De internationale concurrentie blijft oneerlijk. Amerikaanse tijdschriften zullen nu eenmaal meer geïnteresseerd zijn in Amerikaanse cases. De oplossing van Bourdieu en De Swaan is daarom zo gek nog niet: creëer zoveel mogelijk je eigen speelveld door meer Europese maatschappijwetenschappelijke tijdschriften op te richten waarin continentale politicologen in continentaal Engels over hun eigen cases kunnen publiceren.

Het gaat om onafhankelijke beoordeling

Een aantal facultaire wetenschapscommissies heeft in het verleden, in hun haast om het kaf van het koren te scheiden, te makkelijk internationaal, of liever gezegd Engels, publiceren als maatstaf voor kwaliteit genomen. Pels doet - ongewild, neem ik aan - op een aantal plekken in zijn stuk hetzelfde. Hij stelt te snel dat in het Engels publiceren een garantie is voor kwaliteit. Maar taal is natuurlijk op zichzelf geen bewijs van kwaliteit. Door, zoals *Acta Politica*, in het Engels te publiceren wordt een tijdschrift misschien wel toegankelijker voor een internationaal publiek, maar daarmee nog niet automatisch ook een beter tijdschrift. Waar het natuurlijk om gaat is de onafhankelijke en onpartijdige *peer review*. Die is niet per se aan het Engels gebonden. Bij *B&M* hebben we bewust ervoor gekozen om in het Nederlands te blijven publiceren, maar hanteren we al jaren een strikte dubbele anonimiteit bij de beoordeling van manuscripten. Elk artikel wordt geanonimiseerd en vervolgens door twee afzonderlijke, eveneens voor de auteur anonieme referenten beoordeeld. Dat is geen absolute garantie voor volledige onafhankelijkheid, in een klein land als Nederland valt nooit helemaal te vermijden dat beoordelaars toch vermoeden wie de auteur is en hem positiever beoordelen, maar het is wel de kern van de zaak.

Een andere tweesporenbeleid

Als bestuurswetenschapper word ik regelmatig aangesproken door journalisten, bestuurders en burgers over actuele politieke of bestuurlijke kwesties. Ik vind dat terecht, want ik wordt nu eenmaal uit de publieke middelen betaald. Publiceren in, vanuit Nederland bezien, obscure Amerikaanse tijdschriften, maakt veel academisch werk echter ontoegankelijk voor de Nederlandse discussie. Niemand op ministeries, in

de denktanks of op de krantenredacties krijgt die tientallen Amerikaanse *journals* onder ogen of heeft de tijd om ze te scannen of er misschien nog iets over Nederland in staat. Ik heb niet al te veel illusies dat de Nederlandstalige wetenschappelijke tijdschriften wel worden gelezen, maar ze zijn in ieder geval beschikbaar en toegankelijk.

Maar je kunt toch ook in het Engels publiceren in op Nederland gerichte bladen? Bij *B&M* is in de jaren negentig een discussie geweest of we, onder druk van de universitaire puntentellers, net als *Acta Politica*, voortaan in het Engels moesten verschijnen. We hebben toen besloten om dat niet te doen, omdat we het bizar vonden om Nederlandse auteurs in tweedehands Engels te laten schrijven over Nederlandse kwesties voor een Nederlands publiek. Wel hebben we een vertaalfonds ingesteld, zowel om Engelse stukken die voor Nederland relevant zijn te kunnen laten vertalen in het blad, als om auteurs van uitstekende Nederlandstalige stukken de mogelijkheid te bieden om deze in het buitenland te publiceren. Zelf hanteer ik vaak ook een soortgelijke publicatiestrategie: eerst een Nederlandstalig boek of artikel dat is toegesneden op de Nederlandse context en dat zo relevant mogelijk probeert te zijn voor het debat, vervolgens een Engelstalige bewerking voor een breder, internationaal publiek.

Dat is een ander tweesporenbeleid dan Pels voorstelt. Bij hem resten er voor het Nederlandse publieke debat alleen de essays, de columns en de optredens bij NOVA. Zijn tweesporenbeleid - wetenschap in het Engels en de essays en columns in het Nederlands - betekent een enorme verarming van het publieke debat in Nederland. Voor al die essays en columns in de kranten en populaire tijdschriften van Pels gelden namelijk de academische kwaliteitseisen allemaal niet. Geen *peer review*, geen bronnen, voetnoten en al helemaal geen controleerbare, empirische onderbouwing. Zo dreigt het publieke debat in ons land alleen nog maar meer te worden gedomineerd door hypes, vooroordelen en ongefundeerde beweringen.

Ik kom daarom dichterbij de KNAW dan bij Pels. Kwaliteit en onafhankelijkheid moeten voorop staan. Punten-toekenningen aan artikelen en boeken moeten afhankelijk zijn van *peer review* en van impactscores van tijdschriften en uitgevers, maar niet van de taal waarin wordt gepubliceerd. Om anglocentrisme te voorkomen, moeten er ook impactscores komen voor Europese en Nederlandstalige wetenschappelijke tijdschriften en uitgevers. Essays en columns moeten daarentegen niet worden opgewaardeerd, dat is nu eenmaal een andere tak van sport die bovendien helemaal niet in zijn voortbestaan wordt bedreigd.

Mark Bovens, hoogleraar Bestuurskunde aan de USBO en voorzitter van de redactie van *B&M*

Noot

1. Simon Hix - *A Global Ranking of Political Science Departments: A Research Proposal and Preliminary Results*. - Londen : London School of Economics and Political Science, februari 2003 (<http://personal.lse.ac.uk/hix>)